

використанням вибухонебезпечних матеріалів та вибухових пристроїв, значно розширює можливості суб'єкта розслідування у пошуку підозрюваних осіб, встановлення їх особистості та доказування факту їх причетності до події правопорушення.

Взаємодія суб'єкта розслідування з судовим експертом на етапі підготовки до проведення експертизи сприятиме підвищенню значущості висновку експерта по результатах проведеної судової фототехнічної експертизи як джерела доказів серед інших доказів.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Adobe URL:
<https://helpx.adobe.com/ru/photoshop/using/image-size-resolution.html>
(Дата звернення 09.02.2021).

Цапенко Олександр Миколайович,

завідувач сектору вибухотехнічних та пожежотехнічних досліджень Сумського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України;

Стасюк Василина Миколаївна,

судовий експерт Сумського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України;

Манько Євгенія Сергіївна,

головний судовий експерт Сумського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ВИБУХОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Сучасний стан розвитку судової експертизи характеризується диференціацією спеціальних знань залежно від характеру досліджуваних об'єктів, появою нових завдань і нових предметних видів експертних досліджень [1, с. 20]. Формування різних видів судової експертизи перш за все зумовлено потребами судочинства. В останні роки судова експертиза використовується в різних видах процесу і регламентується Законом України «Про судову експертизу та іншими нормативно-правовими актами. Одним із видів судової експертизи є вибухово-технічна експертиза.

Судова вибухово-технічна експертиза – це підвид криміналістичної експертизи, предметом якої є фактичні дані (обставини), які пов'язані з визначенням групової належності та

єдиного джерела походження вибухових пристроїв у цілому вигляді або за їх фрагментами (осколками), елементів вибухових пристроїв, обставин вибуху, які встановлюються на основі спеціальних знань у галузі криміналістичної вибухотехніки за питаннями, які поставлені на вирішення експертизи [2]. Здійснюють даний вид досліджень судові експерти-вибухотехніки - працівники Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, які атестовані як судові експерти з правом проведення вибухово-технічної експертизи за експертною спеціальністю «Дослідження вибухових пристроїв, слідів та обставин вибуху».

Предметом судової вибухово-технічної експертизи можуть бути:

- фактичні дані, пов'язані з встановленням належності речовин і виробів до вибухових речовин, вибухових пристроїв і боєприпасів;
- стан і властивості вибухових речовин, вибухових пристроїв і боєприпасів;
- визначення уражаючої здатності та ступеня небезпечності при протиправному застосуванні або обігу вибухових речовин, вибухових пристроїв і боєприпасів;
- встановлення загальної групової належності та ідентифікації вибухових речовин, вибухових пристроїв і боєприпасів і їх складових частин за їх фрагментами або слідами вибуху;
- встановлення обставин вибуху, тобто виду та місця вибуху, способу приведення в дію та конструкцію пристрою;
- аналіз ситуації, яка передувала вибуху, та динаміки при вибуху;
- відновлення (реконструкція) вибухового пристрою та навколишньої речової обстановки місця події;
- орієнтовне визначення джерел надходження вибухових речовин, вибухових пристроїв, боєприпасів та їх складових частин до правопорушників;
- встановлення рівня спеціальних знань і професійних навичок осіб у вибухотехніці та інших галузях науки та техніки щодо виготовлення та застосування вибухових речовин, вибухових пристроїв, боєприпасів та їх складових частин.

Об'єктами даного виду експертизи є:

1. Вибухові речовини, вибухові пристрої, засоби підриву, піротехнічні та імітаційні засоби, елементи, що входять до їх складу та залишки після вибуху.

2. Сліди виготовлення, зберігання і застосування вибухових речовин, засобів підриву і вибухових пристроїв. До слідів вибуху

відносяться: механічні пошкодження середовища (грунту чи іншого матеріалу поверхні), навколишніх предметів, живих осіб від вибухової хвилі (воронки, розлами, відколи, локальні деформації тощо), від осколків (вм'ятини, подряпини, осколкові пробоїни); термічні пошкодження (окопчення, оплавлення); залишки вибухового пристрою (металеві, скляні або пластмасові частини корпусу пристрою, обривки електропроводів, дроту і вогнепровідного шнура, частини корпусу, механічного підричника, деталі або уламки годинникового механізму тощо).

3. Матеріали, речовини, інструменти і пристосування, які застосовувались для виготовлення або ремонту вибухових речовин і вибухових пристроїв.

Основними завданнями експертних досліджень вибухових пристроїв, слідів та обставин вибуху є:

- визначення належності об'єкта до вибухових пристроїв (боєприпасів) та визначення класифікаційної категорії пристрою;
- визначення (опис) конструкції пристрою та способу його виготовлення;
- встановлення здатності пристрою викликати вибух та можливості вибуху пристрою в конкретних умовах (струс, нагрівання, тощо);
- встановлення наявності в обставинах справи даних, що стосуються особи, яка виготовила саморобний вибуховий пристрій і привела його в дію.

Основні запитання, які можуть виноситись на проведення вибухово-технічних експертних досліджень є:

1. Чим являється наданий на дослідження предмет?
2. Чи відноситься наданий на дослідження предмет до боєприпасів, вибухових пристроїв?
3. Яким способом (саморобним чи промисловим) виготовлений наданий на дослідження предмет?
4. Чи придатний наданий на дослідження предмет до здійснення вибуху?
5. Чи є надані на дослідження предмети залишками боєприпасу, якщо так, то якого саме?

Під час надання матеріалів для проведення експертизи обов'язковим є надання з кожним упакуванням оригіналу «Довідки про категорію вибухонебезпечності» для таких об'єктів дослідження: вибухових матеріалів; проб вибухових речовин у кількості, достатній для безпечного проведення дослідження (вагою до 5 г). Довідка про

категорію вибухонебезпечності складається на кожне впакування і зберігається разом із цим упакуванням.

Дозволяється отримання судовим експертом-вибухотехніком безпечних об'єктів для проведення експертизи без наявності Довідки про категорію вибухонебезпечності і без зазначення відомостей про їх безпечність у протоколі огляду. У цьому разі на впакуваннях на видному місці мають бути такі реквізити:

- напис «Безпечно»;
- підпис спеціаліста-вибухотехніка НПУ;
- прізвище та ініціали спеціаліста-вибухотехніка НПУ;
- номер спеціального жетона спеціаліста-вибухотехніка НПУ.

За відсутності Довідки про категорію вибухонебезпечності, Протоколу огляду, написів на впакуваннях про їх безпечний вміст (напис «Безпечно» та підпис, прізвище, ініціали, номер спеціального жетона спеціаліста-вибухотехніка НПУ) у випадках, коли їх наявність є обов'язковою, матеріали й об'єкти повертаються ініціатору чи особі, за клопотанням якої призначена експертиза без реєстрації та розгляду.

Не потребується оформлення Довідки про категорію вибухонебезпечності, зазначення в протоколі огляду відомостей щодо безпечності об'єктів, наявності написів на впакуваннях про їх безпечний вміст (напис «Безпечно» та підпис, прізвище, ініціали, номер спеціального жетона спеціаліста-вибухотехніка НПУ) для об'єктів, пов'язаних із оглядом місця вибуху, вилученням або знешкодженням (знищенням) вибухових матеріалів, а саме:

- проб ґрунту (у тому числі контрольних проб ґрунту);
- змивів, вилучених із метою виявлення слідів вибухової речовини (у тому числі контрольних зразків);

змивів, вилучених із метою виявлення слідів біологічного походження;

- слідів рук, вилучених на дактилоскопічну плівку;
- частин одягу та взуття постраждалих від вибуху (або трупів), якщо їх було вилучено не на місці вибуху, а в закладі охорони здоров'я, де постраждалим надавалася медична допомога (або установі Міністерства охорони здоров'я України, де проводилася судово-медична експертиза трупа), а також осколки з тіла постраждалого або трупа.

Забороняється розмішувати в одному впакуванні засоби підриву, вибухову речовину, а також засоби ініціювання електричної дії та джерела електроживлення. При цьому оголені кінці проводів електричних засобів ініціювання, засобів підриву мають бути з'єднані між собою скруткою.

Під час отримання вибухових матеріалів для проведення судової експертизи, постановки їх на облік, а також надання висновків експерта ініціатор або особа, за клопотанням якої призначена експертиза, працівники Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України повинні дотримуватися таких заходів безпеки та рекомендацій щодо організації роботи:

1) вибухові матеріали приймаються підрозділом Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України в разі призначення судової експертизи і тільки в присутності судового експерта-вибухотехніка (керівника підрозділу, його заступника, працівника, відповідального за зберігання вибухонебезпечних об'єктів дослідження, або працівників, що виконують їх обов'язки). Вибухові матеріали також можуть прийматися підрозділами Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення експертних досліджень, що здійснюються в межах надання платних послуг у випадках, передбачених законодавством;

2) об'єкти дослідження приймаються безпосередньо від ініціатора чи особи, за клопотанням якої призначено експертизу;

3) забороняється приймати до підрозділів Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України для тимчасового зберігання вибухові матеріали, які не є об'єктами судової експертизи чи об'єктами виконання експертних досліджень у разі надання платних послуг у випадках, передбачених законодавством;

4) забороняється приймати вибухові матеріали, їх частини та фрагменти працівникам підрозділів документального забезпечення. Забороняється приймання вибухових матеріалів у приміщенні підрозділу документального забезпечення;

5) перед отриманням та розкриттям упакувань з об'єктами дослідження судовому експерту-вибухотехніку з метою отримання попередньої інформації щодо стану об'єктів потрібно ознайомитися з ухвалою або постановою про призначення експертизи, Довідкою про категорію вибухонебезпечності, протоколом огляду, написами на впакуваннях про безпечність їх умісту.

Під час призначення експертизи за експертною спеціальністю «Дослідження вибухових речовин, продуктів вибуху та пострілу» проби вибухових речовин у кількості, що є умовно безпечною (масою до 5 г), приймаються на зберігання до кімнат зберігання об'єктів дослідження в приміщеннях лабораторій (відділів, секторів) дослідження матеріалів, речовин та виробів підрозділів Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України. При цьому у відповідному журналі обліку об'єктів, які знаходяться на зберіганні в

зазначеному підрозділі, судовий експерт-вибухотехнік, який проводив огляд об'єктів дослідження, робить відмітку, де зазначає свою посаду, прізвище, ініціали та ставить підпис.

Після проведення експертного дослідження судовий експерт складає відповідний письмовий висновок експерта, який є кінцевим результатом його діяльності.

Таким чином, з вище викладеного можна зробити висновок, що судова вибухово-технічна експертиза є важливою складовою процесу доказування у судочинстві та характеризується чітко визначеною процесуальною формою. Проводиться тільки на підставі ухвали суду чи рішення органу досудового розслідування і здійснюється судовим експертом. Висновок експерта як результат судової експертизи є засобом доказування в судочинстві, а значить є вагомим доказом у справі, проте, його зміст має перевірятися, а оцінка здійснюватися у сукупності з усіма обставинами справи та з урахуванням чинного законодавства. Отже судова вибухово-технічна експертиза чітко відмежовується від близьких до неї, суміжних в багатьох відношеннях, але самостійних експертиз, які пов'язані з вибухами на виробництві, транспорті і т.п., викликаними порушеннями технологічного процесу, правил техніки безпеки на виробництві і при експлуатації різних промислових систем, при проведенні робіт, зберіганні, транспортуванні, завантаженні та розвантаженні вибухонебезпечних речовин і матеріалів. Вказані експертизи пов'язані з різними технологічними процесами і відносяться до інженерно-технічних (технологічних) експертиз. Для їх виконання використовуються спеціальні знання з різних галузей – пожежно-технічні, в галузі безпеки життєдіяльності та охорони праці тощо.

Список використаних джерел

1. Корж В.П. Тенденции развития современной судебной экспертизы. Актуальні питання судової експертизи та криміналістики: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річчю створення Харків. н.-д. ін.-ту суд. Експертиз ім. Засл. проф.. М.С. Бокаріуса (Харків, 7-8 листоп. 2013 р.). Харків: Право, 2013. С. 20-22.

2. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19.08.2019 № 691 «Про затвердження Інструкції про поведження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах Національної поліції України та підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1081-19#Text> (дата звернення: 11.02.2021).